

Тхір І.Л., Рожко Г.В.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ
СЛОВНИК
ПОЛІГРАФІЧНОГО
ВИРОБНИЦТВА

Тернопіль

Технічний коледж ТНТУ імені І.Пулюя

2017

УДК
ББК

Тхір І.Л. Рожко Г.В. Енциклопедичний словник поліграфічного виробництва. — Тернопіль: Технічний коледж ТНТУ ім. І.Пуллюя. 2017. — 288 с.:іл.

Енциклопедичний словник знайомить із основними термінами поліграфічного виробництва, реклами та комп'ютерної графіки і призначений для підготовки учнів до занять з дисциплін “Основи поліграфічного виробництва”, “Комп'ютерні системи обробки текстової та графічної інформації”, “Обробка текстової та графічної інформації” та “Художнє оформлення друкованих видань” в вищих навчальних закладах.

Слова у словнику розташовані за алфавітом. Реєстрові слова виділені жирним шрифтом, синього кольору із регістром великих літер. Кожне слово складає окрему статтю, що супроводжується англійськими назвами, які відповідають даному терміну. Слова іншомовного походження містять також транскрипцію написання слова латинськими літерами, або літерами мови оригіналу (наприклад, німецькі, французькі, італійські та інші назви).

Словник розрахований на широке коло читачів: учнів, студентів, працівників різних галузей поліграфічного виробництва.

Розглянуто та затверджено на засіданні методичної комісії комп'ютерних дисциплін

Протокол № _____ від «__» _____ 201_ р.

Голова _____ / Тхір І.Л./

Усі назви програмних продуктів є зареєстрованими торговими марками відповідних фірм. Зображення вікон програм наведено як ілюстративний матеріал з навчальною метою

Формат А5. Друк цифровий, лазерний. Підписано в друк 02.03.2017

Тираж 1 екз. Замовлення № _____

Технічний коледж ТНТУ ім. І.Пуллюя. м. Тернопіль, Тарнавського, 7

© 2017. Підбірка матеріалів та ілюстрацій Ігор Тхір та Галина Рожко

© 2017. Комп'ютерна верстка та дизайн Ігор Тхір та Галина Рожко

ПЕРЕДМОВА

Перед Вами енциклопедія по друкованих засобах інформації, яка з'явилась в період революційних змін, що відбуваються сьогодні в поліграфії. Саме революційних, тому що перша з них пов'язана с винаходом І. Гутенберга, друга — з появою друкарської машини Ф.Кеніга і Ф.Бауера, третя, на даний час, — із застосуванням комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, що зробили поліграфію немислемою без цифрової обробки даних, цифрового виведення відбитку та цифрового керування.

Слово "цифровий" хоча й не точно, але образно відображає перехід від аналогових до дискретних процесів, чи це екземпляр продукту, чи біт інформації, що став основою процесів. Сама книга є продуктом цифрових технологій — мультимедійним виданням із записом інформації на CD-ROM.

Слід відмітити, що мультимедіа проявляють подвійний вплив на друковані засоби інформації. З одного боку, електронні засоби інформації конкурують з друкованою продукцією, а з іншого — сприяють її розвитку, включаючи технології процесів.

В цих умовах дуже непросто створити енциклопедичне видання, яке б охопило всі питання історії, технології, при чому, не лише традиційної, але й спрямованої в майбутнє, побудови машин та обладнання, використання матеріалів і їх потоків, організації виробництва, науки, підготовки кадрів, охорони оточуючого середовища, розробки норм, стандартів, діяльності асоціацій, союзів і конференцій. Таке глобальне видання не лише увірвало в себе все це, але й в методичній системі від загального до конкретного представляє цей матеріал. Автор керується відомим в педагогіці принципом: повторне повернення і розгляд під дещо іншим кутом зору матеріалу необхідного не лише для більш глибокого вивчення, але й для закріплення знань, збільшення їх залишкового об'єму.

Зростаючі вимоги ринку до якості, вартості і доступності друкованих засобів інформації призвели до значної зміни технологій і методів виробництва друкованої продукції. Цифровий друк, автоматизація та інші інновації стали сьогодні визначальними у розвитку та створенні нових високопродуктивних засобів виробництва та технологій друку.

Дедалі більшого поширення набуває електронна техніка з найбільшimi можливостями збереження великих масивів інформації і подальшого

подання її в цифровому вигляді. Вона спричинила істотний вплив на процес виробництва друкованої продукції як в сфері додрукарської підготовки, графічного дизайну, так і в створенні мультимедійних продуктів і в організації цифрового потоку (workflow) у виробничому процесі друку. Процеси та обладнання, що застосовуються сьогодні для виробництва друкованих засобів інформації, використовують різноманітні інноваційні технології та їх компоненти з різних областей науки і техніки. У поліграфічній промисловості особливо широко застосовуються сучасні розробки багатьох суміжних галузей. Перш за все це досягнення в галузі комп'ютерної і мережної техніки, цифрового керування та організації комплексного управління як у цілому процесами, так і окремими засобами виробництва усередині загального виробничого ланцюжка від підготовки до випуску друкованої продукції.

Сьогодні стало можливим злиття традиційно відокремлених в поліграфії процесів — додрукового, друку, післядрукової обробки — в один технологічний потік виробництва друкованої продукції на базі використання комп'ютерних технологій і техніки цифрового друку.

Цифровий інформаційний потік, процес виробництва і управління ним став складовою частиною виробництва друкованої продукції. Багатогранні можливості комп'ютерних технологій дозволяють у поліграфічному виробництві реалізувати спосіб отримання друкованих форм безпосередньо в цифровому вигляді з подальшим виведенням на цифровий друк.

Цифрова технологія дозволяє також реалізувати додрукарські процеси таким чином, щоб інформація, яка підлягає тиражуванню, незалежно від майбутнього носія, готується у вигляді цифрової моделі для подальшого подання до форми друкованих або електронних засобів інформації.

Керівний персонал і фахівці поліграфічних підприємств повинні бути рівною мірою готовими до використання існуючих і постійно з'являючихся нових технологій для заміщення на сучасному рівні зростаючих потреб суспільства в засобах інформації. Рішення по інвестуванню необхідно приймати на основі багатофакторного аналізу, що враховує критерії ринку, специфіки клієнтури, тенденції розвитку техніки і технологій.

Відомості про розвиток ринку засобів інформації в усіх його аспектах публікуються в статтях і монографія, розрахованих на фахівців, озвучуються і обговорюються на національних та міжнародних симпозиумах і конференціях. Але для ділової людини дуже важко постійно знаходитись в курсі новацій і грамотно виробити позицію щодо змін технологій в поліграфії.

В цих умовах особливо актуальним є підготовка технічно грамотних, фахівців із достатньо глибокими знаннями комп'ютерних технологій в галузі поліграфічного виробництва.

Даний енциклопедичний словник служить ввідним курсом в основи поліграфічного виробництва та його інтеграцію із комп'ютерними технологіями, і дасть початковий багаж знань для майбутніх спеціалістів у видавничій сфері.

Книга буде корисна студентам і учням поліграфічних навчальних закладів на протязі всіх років навчання. За цей час можуть змінитись назви конкретних зразків техніки, але фізичні принципи, на яких базуються технології, залишаться тими ж.

Бе сумнівів, книга буде цікава тим, хто прийшов в поліграфію в останні десятиліття із інших областей науки та промисловості. Книга дає систематизований вступний курс в спеціальність в історичному розвитку техніки та технології поліграфії. Особливо цінно те, що тут знайшли відбиток практично всі відомі сучасні технології, засновані на використанні комп'ютерних ресурсів. Іншими словами, всесторонньо розглянуті використовувані і перспективні способи обробки цифрових масивів даних на всьому технологічному ланцюгу, включаючи керування виробничими процесами.

До переваг книги слід віднести й той факт, що при обговоренні складних технологічних питань вдалось запобігти надлишковим перевантаженням її математичним апаратом. Читач в кінці книги знайде список спеціальної літератури, що як правило, більш повно висвітлює розглянуті питання, включаючи теоретичні проблеми і математичний опис процесів.

Книга добре ілюстрована. Це відноситься не лише до якості ілюстрацій, що зображають загальний вид, наприклад, обладнання, мікрофотографій окремих елементів структури форм і т.д. Це відноситься до інформативності наведених принципових схем обладнання, матеріалів, схем технологічних процесів, до компоновки та вмісту різних табличних матеріалів. Текстовий матеріал ілюстрований без зайвої деталізації і перевантаження допоміжними, не маючими принципового значення елементами.

Книга розрахована на широке коло читачів, починаючи із студентів технічних вузів та школярів 10-11 класів, що цікавляться сучасними комп'ютерними технологіями та поліграфічним виробництвом, і закінчуючи професорсько-викладацьким складом вузів.

Надіємся, що книга знайде відгук й зацікавленість в читачів, і автор готовий до діалогу. Всі пропозиції й побажання можна направляти за адресою: Технічний коледж ТНТУ ім. І.Пулюя, 46024, м.Тернопіль, вул. Тарнавського,7.

І.Л. Тхір

ЗМІСТ

Літера "Аа"	8
Літера "Бб"	16
Літера "Вв"	21
Літера "Гг"	31
Літера "Дд"	42
Літера "Ее"	50
Літера "Єє"	54
Літера "Жж"	55
Літера "Зз"	56
Літера "Іі"	61
Літера "Кк"	67
Літера "Лл"	100
Літера "Мм"	112
Літера "Нн"	132
Літера "Оо"	144
Літера "Пп"	152
Літера "Рр"	193
Літера "Сс"	211
Літера "Тт"	233
Літера "Уу"	248
Літера "Фф"	250
Літера "Хх"	265
Літера "Цц"	267
Літера "Чч"	271
Літера "Шш"	273
Літера "Щщ"	281
Літера "Юю"	282
Літера "Яя"	283
Деякі стандарти поліграфії	284
Список літератури	286

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- алф. — алфавіт;
 ам. — американський;
 анал. — аналогічно;
 англ. — англійська;
 гр. — грецька;
 грам. — граматична;
 грец. — грецька;
 д. — дюйм;
 див. — дивись;
 дід. — одиниці Дідо;
 док. — документ;
 друк. — друкарський термін;
 ел. — електротехніка;
 ЕОМ — електронно-обчислювальна машина;
 євр. — європейський;
 заст. — застарілий термін;
 збірн. — у збірному значенні;
 звич. — звичайний;
 змен. — зменшувальна форма;
 знач. — значення слова;
 жарг. — жаргонне слово;
 жив. — живопис;
 іл. — ілюстрація;
 ін. — інше;
 ісп. — іспанська;
 іст. — історія;
 іт. — італійська
 італ. — італійська;
 кв. — квадрат;
 кільк. — кількість;
 кл. — класичний;
 кн. — книжковий;
 комп. — комп'ютерний термін;
 лат. — латинська;
 лит. — литовська;
 мн. — множина;
 мол. — молдавська;
 напр. — наприклад;
 нім. — німецька;
 особ. — особливо;
 перев. — переважно;
 перел. — перелік;
 перен. — у переносному значенні;
 ПК — персональний комп'ютер;
 пол. — польська;
 порівн. — порівняйте;
 преф. — префікс;
 рим. — римського походження;
 рис. — рисунок;
 ром. — ромунська;
 рос. — російська;
 скор. — скорочено;
 сл. — слово;
 спец. — спеціальний термін;
 ст. — стандарт;
 та ін. — та інше;
 т.д. — так далі;
 тех. — технічний;
 тж. — також;
 тк. — тільки;
 т.п. — тому подібно;
 т.щ. — тому що;
 тур. — турецька;
 угор. — угорська;
 укр. — українська;
 умов. — умовно;
 фіз. — фізика;
 фін. — фінська;
 фр. — французька;
 фран. — французька;
 циц. — цицero;
 чех. — чеська;
 шр. — шрифт.

**ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ
СЛОВНИК
ПОЛІГРАФІЧНОГО
ВИРОБНИЦТВА**

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

**Аа Бб Вв Гг Гґ Дд Ее
Єе Жж Зз Ии Іі Йй Кк
Лл Мм Нн Оо Пп Рр Сс
Тт Уу Фф Хх Цц Чч Шш
Щщ Юю Яя Ъь**

АБРЕВІАТУРА (італ. *abbreviatura* — скорочення; лат. *Abbrevio* — скорочую). У стародавніх рукописах і книгах скорочене написання слова чи групи слів. У сучасних виданнях будь-яке скорочене слово чи словосполучення. Різновиди:

- **ініціальна** (АРМ — автоматизоване робоче місце);
- **складно-скорочене слово** (міськвиконком — міський виконавчий комітет);
- **графічне скорочення** (і т.д. — і так далі);
- **змішане скорочення** (КАМАЗ — Камський автомобільний завод).

АБЕЦЕДАРИЙ (пізньолат. *abecedarium*). Буквар в деяких країнах Європи, в якому об'єднувалися відомості про рідну та латинську мови.

АБЗАЦ (нім. *Absatz* — червоний рядок, відступ). Частина тексту (складне синтаксичне ціле), що представляє собою смислово єдність. Може бути оформлений не лише відступом, але й пробільним рядком, виділенням першої літери, новим рядком без відступу, втяжкою всіх рядків, крім першого, та ін. Абзацний відступ — відступ на початку першого рядка абзацу. Зазвичай рекомендується розмір відступу, що дорівнює відстані між рядками, але не менше кегля (висоти рядка).

АБРАЗИВНІСТЬ ПАПЕРУ (КАРТОНУ). Властивість поверхні паперу (картону) порушувати при контакті гладкість поверхні іншого тіла, наприклад, друкованої форми при друкуванні.

АБРЕЖЕ (фр. *abrégé* — короткий зміст) — короткий зміст розділу твору, розміщений між його заголовком та текстом.

АБРИС (нім. *Abriss* — контур) — просте, лаконічне зображення предмета, будівлі, його загальний вигляд у вигляді ескізу, начерку (рис. А.1).

Рисунок А.1 Приклад абрису будівлі

Слово «абрис» за своїм змістом близьке до слова «контур». Абрисом в поліграфії також називають контурну лінію, яка вказує межі окремих фарб або відтінків у кольоровому зображенні. У літографії абрис наноситься на желатинову плівку і перекладається на літографський камінь.

АБСОРБЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ (англ. *Absorbency*). Здатність паперу або картону поглинати або утримувати рідину, з якою вони перебувають у контакті. За стандартним методом випробування можна визначити ступінь або швидкість поглинання.

АВАНТИТУЛ (від фр. *avant* — перед і лат. *titulus* — напис, заголовок). Перша сторінка подвійного титульного аркуша. Дозволяє розвантажити основний титульний лист. На авантитулі зазвичай розміщують надзаголовочні дані, іноді — вихідні дані, видавничу марку, прізвище автора і заголовок. Інша назва авантитула — **фортитул**.

Рисунок А.2 Приклад авантитула

АВТОГРАФ (від гр. *autos* — сам і *grapho* — пишу):

- Власноручний підпис автора.
- Рукописний текст, написаний автором. Закон України презюмує авторство на твір тієї особи, чий підпис стоїть на оригіналі твору.

АВТОГРАФІЧНА КНИГА. Рукописна книга, оформлена і виготовлена самим автором. Різновид авторського видання.

АВТОКОРЕКТУРА. Напівавтоматична чи автоматична коректура на стадії комп'ютерного набору тексту до виведення смугового оригіналу на папір (виведення твердої копії) або плівку (виведення фотоформ).

АВТОЛІТОГРАФІЯ. Різновид літографії, в якій зображення наноситься на камінь або автографський папір сам автор-художник, а не майстер-літограф.

АВТОР. Людина, чиєю працею створено твір, що охороняється авторським правом. Якщо він створений спільною працею групи людей, то вони вважаються співавторами. Авторське право на подібні твори належить їм спільно. Особа, яка ство-

рила твір вважається носієм авторських прав в силу самого факту створення твору без будь-якої реєстрації або іншого спеціального оформлення та дотримання інших формальностей.

АВТОРИЗАЦІЯ — схвалення автором тексту свого твору у вигляді копії, в перекладі на іншу мову і пр. Авторизація може бути активною або пасивною і мати різні форми: читання коректур, схвалення перекладу і ін.

АВТОРСЬКА КОРЕКТУРА — читання автором коректури свого твору, який готується до видання. Як правило, це робиться без винагороди, в узгоджені терміни.

АВТОРСЬКА ДРУКОВАНА ФОРМА — створена художником друкowana форма (**естамп, офорт, ліногравюра** тощо), що використовується для друкування художніх авторських робіт.

АВТОРСЬКИЙ ДОГОВІР — угода між автором і користувачем, відповідно до якого автор передає користувачеві свої майнові права, пов'язані з твором. Користувач виплачує авторові авторська винагорода (гонорар).

АВТОРСЬКИЙ ЛИСТ — одиниця виміру обсягу літературного чи будь-якого іншого твору, прийнята для праці авторів, перекладачів, редакторів, коректорів та ін, що дорівнює (на Україні) 40 тис. друкovаних знаків, 700 рядкам віршованого тексту або 3000 см² ілюстративного матеріалу. Обсяг авторського аркуша прийнято вважати рівним 22 сторінок машинописного тексту українською мовою за умови ємності сторінки 1800 знаків. Друкованими знаками вважаються літери, розділові знаки, цифри, різні символи, а також пробільні відстані між словами. У випадках комп'ютерного набору тексту обсяг в авторських аркушах визначається самою програмою при дотриманні певних умов оформлення оригіналу.

АВТОРСЬКИЙ ПРИМІРНИК — примірник виданого твору, який видається авторові твору видавцем.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО — розділ цивільного права. Встановлені законом правила, що визначають права автора твору науки, літератури чи мистецтва, його правонаступників; підстави виникнення та порядок здійснення цих прав. Суб'єктом авторського права є автор - особа, творчою працею якого твір створено. Авторське право діє з моменту створення твору протягом усього життя автора і 50 років після його смерті.

АВТОСКЛЕЙКА — автоматична склейка паперових полотен при зміні рулонів без зупинки рулонної друкарської машини.

АВТОТИПІЯ (від гр. *Autos* — сам і *typos* — відбиток). Спосіб відтворення напівтонових оригіналів

шляхом перетворення напівтонового зображення (фотографій, акварельних малюнків, масляного живопису і т. п.) в мікроштрихове за допомогою поліграфічних растрів або спеціальних комп'ютерних програм і використання способу автотипного синтезу кольору, застосовуваного в поліграфії при відтворенні кольорових напівтонових оригіналів. Процес аналізу — кольороподілу кольорових зображень — проводиться фотографічним способом (з використанням растрів), електронним методом (з використанням програмних і апаратних засобів). При цьому ефект півтонів зберігається завдяки тому, що темні ділянки оригіналу відтворюються більш великими растровими елементами, а світлі — більш дрібними (рис. А.3).

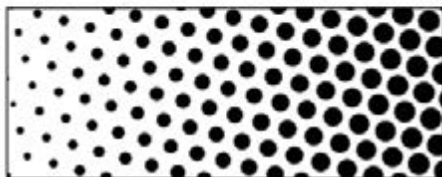

Рисунок А.3 Автотипія

АВТОТИПНИЙ СИНТЕЗ КОЛЬОРУ. Відтворення кольору в поліграфії, при якому кольорове півтонове зображення формується різнокольоровими растровими елементами (точками або мікроштрихами) різних розмірів і форм з однаковою світлотою окремих друкovаних фарб, але різним характером їх накладення (змішаний адитивно-субтрактивний синтез кольору).

АВТОТИПНИЙ ДРУК. Див. автотипія.

АГАТ (*Agate, Ruby*). Шрифт кеглю 5,5 пунктів. Використовується дуже рідко, переважно в США. Також використовується для уточнення читання ієрогліфів в китайській і японській мові.

АГАТ ЛІНІЯ. Рядок, набраний кеглем агат (див. вище) і рівний ширині стандартної колонки друкovаного видання. Протягом довгого часу агат лінія служила одиницею для розрахунку вартості рекламної площі.

АДИТИВНИЙ СИНТЕЗ КОЛЬОРУ. Відтворення кольору в результаті оптичного змішання випромінювань базових кольорів (червоного, зеленого і синього — R, G, B). (рис. А.4) Використовується в моніторах видавничих систем при створенні

Рисунок А.4 Адитивний синтез кольору

кольорових зображень на екрані, а також при автоматичному синтезі кольору в поліграфії.

АЗБУКА (За першими літерами слов'янського алфавіту — «аз» та «буки»). Сукупність графічних знаків — букв, розташованих в певному порядку. Зазвичай під азбукою розуміється алфавіт, пристосований для навчання грамоті.

АЗБУКІВНИКИ. Рукописні тлумачні словники або довідники, головним чином повчального характеру, із словами і термінами, розміщеними в алфавітному порядку.

АКВАТИНТА (італ. *aqua* — вода, *tinta* — відтінок). Вид поглибленої гравюри, отриманої травленням кислотою металевієї пластини. Відбиток гравюри (рис. А.5) в цій манері нагадує малюнок водяними фарбами — аквареллю, це подібність і зумовило походження найменування. Малюнок,

Рисунок А.5 Приклад гравюри створеної за технологією акватинти

виконаний на кальці, переносять на пластину (як правило, наколюванням) і злегка травлять, потім припудрюють порошком смоли з каніфоллю і підігрівають. При цьому на пластині утворюється дрібне, так зване **акватинтне**, зерно. Далі пластину травлять в декілька прийомів з викриванням — від

світлих тонів до темних. Створюється ефект, близький до напівтонового малюнку. Цей спосіб часто застосовується в поєднанні з офортом, яким відтворюються контурні лінії та дрібні деталі зображення. Може бути використана в якості друкованої форми.

АКВАТИПІЯ (грец. *aqua* — вода, *typos* — відбиток). Друкування зображень, наприклад, способом високого друку, водною знежиреною (не містить масел) друкарською фарбою. Відбитки нагадують акварель. Використовується в гравюрі.

Рисунок А.6 Приклад гравюри створеної за технологією акватипії

АКЛІМАТИЗАЦІЯ ПАПЕРУ (КАРТОНУ) (Mellowing). Приведення вологовмісту друкарського паперу в рівноважний стан з вологістю навколишнього повітря. Як правило, папір витримують не менше доби в друкованому цеху в підвішеному стані або в невеликих стопах. Рациональніше виконувати акліматизацію в спеціальних приміщеннях.

АКЛІМАТИЗАЦІЯ ДРУКАРСЬКОЇ ФАРБИ. Приведення температури друкарської фарби в рівноважний стан з температурою навколишнього повітря для забезпечення правильного проведення друкованого процесу. Фарба повинна бути доставлена в цех не менш ніж за 24 години до початку друкування тиражу. Не рекомендується завантажувати в фарбний ящик друкарської машини фарбу, тільки що доставлену з холодного приміщення, тому що при друкуванні холодної фарбою можливо перетискання фарби на зворотний бік верхнього відбитка в стопі.

АКУТ (лат. *acutus*). Загострений знак над буквою, який вказує на вимовний або логічний наголос. Використовується в грецькій, романських, слов'янських і багатьох інших мовах. У Юнікоде представлений як U +0301. Орфографія деяких мов вимагає обов'язкової або факультативної розстановки знаків наголосу (Акута або Гравісу). Акут як знак наголосу використовується в деяких сучасних європейських мовах, що мають рухливий (нефіксований) наголос. У романських мовах акут широко

икористовується для розрізнення відкритих і закритих голосних. У більшості орфографічних систем (за винятком португальської мови) позначає закриту якість голосного. У деяких мовах використовується для позначення довготи голосних (а також складотворних приголосних), тонів, логічного виділення.

АКЦЕНТУАЦІЯ (від лат. *Accentus* — наголос):

- Позначення наголосу в листі.
- Виділення в тексті ударних голосних діакритичними знаками — акцентами.

АКЦЕНТИ (Від лат. *Accentus* — наголос). Додаткові знаки в алфавітах деяких мов, що вживаються над або під буквами, що вказують на передачу буквою іншого звучання.

АКЦИДЕНТНІ ШРИФТИ (*Display Faces*). Шрифти, призначені для виділення (акциденції), використання в заголовках і т.п.

АКЦИДЕНЦІЇ (від лат. *Accidentia* — випадок, випадковість):

- Замовлення на невелику поліграфічну роботу.
- Малооб'ємна листова друкарська продукція (оголошення, афіші, грамоти та ін), для оформлення якої використовуються різноманітні декоративні шрифти, орнаменти, лінійки, особливі прийоми розташування рядків тексту і т.п.

АК'ЮТ див. Акут.

АЛФАВІТ (від грец. *Alphabetos* — від перших літер грецького алфавіту). Упорядкована особливим чином система графічних знаків, що зображають окремі звукові елементи мови. Алфавітом називається і сам порядок букв, встановлений для даної мови.

АЛЬБОМ (від фр. *Album*). Збори репродукцій, фотографій, креслень і т.п., виданих у вигляді книги, часто з пояснювальним текстом.

АЛЬГРАФІЯ (лат. *алюміній* та *...графія*). Спосіб плоского друку на офсетній машині з друкованої форми, виготовленої на алюмінієвій пластині, застосовується для друкування художніх репродукцій, карт і т.п.

АЛЬДИНИ. Видання венеціанських друкарів XV-XVI ст. Альда Мануція, його сина Паоло і онука Альда-молодшого. Також до них відносять видання тестя Альда Мануція — Андреа Торрезанского, що керував друкарнею після смерті Мануція і до повноліття його сина. Для альдин характерні невеликий формат (**ін-октаво**, **ін-фоліо**), видавничі палітурка, видавничі марка. У альдинах вперше був застосований курсив.

АЛЬМАНАХ (від араб. *Аль-Манак* — календар). Різновид колективної збірки. Неперіодичне видання.

АЛЬФАТИП (від грец. *Alfa* — літера (перша літера грецького алфавіту) та *typos* — відбиток, форма, зразок). Електронна фотонабірна машина, яка забезпечує отримання фотонабору на плівці або фотопапері.

АМБАЛАЖ (від фр. *emballage* — упаковка). Матеріал (щільний папір), в який упаковують паперові рулони.

АМПЕРСАНД (Ampersand). Спеціальний символ (&), що позначає сполучник «і» («and»). Назва походить від виразу «and per se and».

АНАГЛІФІЧНИЙ ДРУК, СТЕРЕОСКОПІЧНИЙ ДРУК (від гр. *Anaglyphos* — рельєфний). Спосіб відтворення об'ємних зображень на площині поліграфічними засобами. Суть його полягає у виготовленні двох зображень одного об'єкту, сфотографованого з двох точок. Обидва зображення друкують на одному аркуші, кожне своєю фарбою (синьою і червоною) і з лінійним зсувом один щодо одного (рис. А.7). Розглядають отриманий дво-

Рисуюнок А.7 Приклад зображення створеного англiфiчним друком

колірний відбиток через кольорові окуляри (для кожного ока свій колір (рис. А.8)). Сумарне зображення на відбитку сприймається об'ємним коричнево-чорним на світлому фоні.

Рисуюнок А.8 Спеціальні окуляри для перегляду стереоскопiчного зображення

А

АНАЛОГОВА КОЛЬОРОПРОБА. Кольоропроба, виготовлена з кольороподілених растрованих фотоформ (як правило, для способу офсетного і високого друку), призначених для друку. Кольоропроба названа «аналоговою» у зв'язку з безперервною зміною площі растрових елементів при переході, наприклад, від світлого до півтонів. Виконується на спеціальному (і дуже дорогому) обладнанні. Вихідні матеріали — кольороподілені плівки. При цьому на спеціальний носій по черзі наносяться фарби кольорів СМУК. Цей спосіб також дозволяє виявити проблеми з муаром, так як відтворює растрову структуру. Теоретично, аналогова кольоропроба є менш гнучкою, ніж цифрова. Однак, на практиці, це забезпечує її більшу надійність і стійкість

АНГЛІЙСЬКА ЛІНІЙКА, ВУСИКИ. Коротка набірна лінійка, що потовщується до середини та звужується у кінцях. Як заставка або кінцівка тримає вісь дзеркальної симетрії, створюючи ілюзію середини сторінки.

АНГЛІЙСЬКИЙ РЯДОК. Спосіб групування рядків, за яким кожен наступний рядок зміщується в одну сторону по відношенню до попереднього, як правило, праворуч.

АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМА (*Anglo-American system*). Типометрична система, що застосовується в Америці і Великобританії. Розроблено 1878 року Нельсоном Хоукс (Nelson Hawks). Крім величини пункту (1 пункт дорівнює 1/72 дюйма або 0,352 мм), відрізняється від системи Дідо використанням піки для вимірювання елементів смуги набору.

АНГЛО-ШОТЛАНДСЬКА АНТИКВА (*Scotch Modern*). Збірна назва шрифтів, проміжних за формою між перехідною антиквою і антиквою нового стилю, контрастних, з довгими тонкими засічками з невеликим скругленням. Найбільш характерні шрифти цього типу — шрифти лондонського словолітника Річарда Остіна (Річард Остін, 1765-1830 р.р.). Приклади шрифтів: Белл, Балмер, шотландський Римської імперії.

АНИЗОТРОПІЯ ПАПЕРУ (КАРТОНУ) (*Anisotropu*). Різниця ряду властивостей паперу (картону) за різними напрямками аркуша, наприклад по ширині та довжині, по лицьовій і сітковій сторони аркуша.

АНИЛОВИЙ ДРУК. Різновид високого друку. Провадиться за допомогою еластичних (гумових) кліше, виготовлених способом вулканізації і змонтованих на друкувальних циліндрах, кількість яких дорівнює кількості фарб. Фарба являє собою розчин штучних органічних барвників у суміші оцтової к-ти, води і спирту. Вона прозора, плинна, як чорнило, і швидко сохне. Завдяки цьому одночасно можна друкувати 6 і більше фарб. В аніловоому

Рисунок А.9 Анілоксівий фарбуючий апарат

друці використовують також покривні (непрозорі) фарби. Анілоновий друк застосовують при друкуванні на тонкому папері, целофані, поліетиленовій або металевій фользі та ін.

АНИЛОКСІВІЙ ФАРБЮЮЧИЙ АПАРАТ — пристрій, що передає друкарську фарбу на друкарську форму за допомогою анілоксного фарбуючого валика. Фарбуючий апарат складається з двох-трьох валиків, дуже компактний (його називають ще «коротким» фарбуючим апаратом). Він забезпечує рівномірну подачу і накат фарби на друкарську форму, виключає шаблонування при друкуванні. Його недолік — утруднене місцеве (зональне) регулювання подачі фарби. Використовується в машинах флексографічного друку, одночасно ведуться роботи по оснащенню такими апаратами офсетних машин для друкування газет.

АНИЛОКСІВІЙ ФАРБЮЮЧИЙ ВАЛИК. Циліндр з вигравіруваною на його поверхні спеціальною растровою структурою з поглибленими осередками, які забирають фарбу з фарбного ящика і передають її стабільним і рівномірним шаром на друкуючі елементи друкованої форми.

АНОТАЦІЯ (від лат. *Annotatio* — зауваження). Коротка характеристика твору чи видання, що розкриває його призначення, зміст, форми та інші особливості. Важливим елементом довідкового апарату видання є прикнижна анотація, що містить попередні відомості про зміст книги.

«АНОНІМНА» ТИПОГРАФІЯ. Умовна назва

першої московської друкарні, що працювала в період з 1553-го до 1565 року.

АНОНІМНЕ ВИДАННЯ (від грец. *Anonymos* — безіменний). Видання, випущене в світ без імені автора, позначення видавництва, місця, року видання.

АНОПІСТОГРАФІЧНА КНИГА (від грец. *Ап* — частка заперечення і *opisthographos* — списаний на звороті). Рукописна або друкована книга, текст та ілюстрації якої поміщені тільки на одній стороні аркуша.

АНТИАДГЕЗІЙНИЙ ПАПІР (*Antiadhesion packing paper*). Папір, оброблений кремнійорганічними сполуками; використовується для пакування та прокладки липких продуктів.

АНТИАЛІЗІНГ (*Anti-aliasing*). Один із спосо-

Рисунок А.10 Антиадгезійний папір

бів боротьби з небажаним спотворенням контуру. При відтворенні шрифту зубчики на контурі можуть бути мінімізовані за допомогою застосування точок різних рівнів сірого контуру по краю. Тоді зубчастий контур як би розмивається по екрану і набуває видимість гладкою лінією.

Рисунок А.11 Антиалізінг

АНТИКВА (лат. *antiquus* — стародавній) — збірна назва шрифтів із засічками (*Serif typefaces*) із заокругленою формою (на відміну від готичних шрифтів). Форма знаків антикви походить від гуманістичного мінускула (листи) італійського Ренесансу XIV-XV ст. (Рядкові) та капітального шрифту Стародавнього Риму поч. н.е. (Пропісні). Перша набірна антиква з'явилася в Італії і Німеччині в 2-й половині XV століття і була значно вдосконалена в 70-х рр. XV ст. у Венеції Ніколою Йенсона (Нікола

Дженсон). Термін «Антиква» (*Antiqua*) запозичений з німецької мови (де він позначає будь-який шрифт прямого накреслення) і вказує на його давнє (античне) походження, оскільки Каролінгське лист VIII-IX ст., що лежить в основі гуманістичного письма, в епоху Ренесансу помилково приймалося за справжнє письмо античності. Антиквенні шрифти зазвичай діляться на:

- Антиква старого стилю.
- Перехідна антиква.
- Антиква нового стилю.
- Брускова антиква.

АНТИКВА СТАРОГО СТИЛЮ (*Old Style Serif*).

Збірна назва великої групи ранніх антиквенних шрифтів кінця XV-поч. XVIII ст., форма яких визначалася дуктальним принципом і спиралася на письмо італійських гуманістів епохи Ренесансу. Це мало контрастні або середньоконтрастні шрифти, зберігають елементи каліграфії ширококонечним пером: трохи прогнуті зарубки, похилі осі овалів, розтягнуті каплевидні елементи. За пропорціями знаки старостильної антикви сильно різноширинні. Ставлення очка малих і великих знаків визначається золотим перетином. У міру розвитку і технічного вдосконалення антиква старого стилю поступово ставала все більш світлою, все більш контрастною, зарубки все більш гострими, а зростання рядкових збільшувалося. Пропорції знаків поступово втрачали виражену різноширинність, а форма знаків все більш визначалася гліпталним принципом. Антиква старого стилю може підрозділятися на **Венеціанську** або **гуманістичну**, **Гаральд** або **італо-французьку**, **Голландську** і **Англійську**. Деякі дослідники вносять венеціанську антиква в окрему групу, інші відносять англійську антикву старого стилю до **Перехідної антикви**.

АНТИКВА НОВОГО СТИЛЮ (*Modern Serif*).

Інша назва **класицистична антиква (неокласична)**. Збірна назва групи контрастних шрифтів з тонкими незакругленими зарубками, строго вертикальними осями овалів, близькими за формою до кола каплевидними елементами. Пропорції знаків прагнуть до одноширинності. Загальна форма знаків обумовлена гліпталним принципом. Антиква нового стилю була розроблена у кінці XVIII ст. друкарем і пуансоністом фірмовому Дідо (1764-1836) у Франції, Джамбаттіста Бодоні (1740-1813) в Італії і Юстусом Еріхом Вальбаумом (1768-1839) у Німеччині і широко застосовувалася до 1-ї третини XIX ст. У Росії цей тип шрифтів під назвою **Звичайні** застосовувався аж до середини XX ст. Приклади шрифтів: різні варіанти Дідо, Бодоні, Walbaum. Крім того, до антикви нового стилю можна віднести так звану **Англо-шотландську антикву**.

АНТИКВАРНА КНИГА Умовний термін, що позначає різновид букіністичної книги, виданої до 1850 року.

АНТИКОРОЗІЙНИЙ ПАКУВАЛЬНИЙ ПАПІР (*Corrosion proof wrapping paper*). Папір з водостійким покриттям, іноді без нього, що містить інгібітори корозії і призначений для захисту металевих виробів від атмосферної корозії.

Рисунок А.12 Антикорозійний папір

АНТИОКСИДАНТИ. Допоміжні речовини, що уповільнюють процес висихання фарби. Застосовуються для зниження швидкості висихання друкованої фарби в барвниковій системі друкарських машин при зупинках процесу друкування. Сповільнювачі висихання (в упаковці для аерозолів) наносять на поверхню розкатних циліндрів фарбуючих валиків пульверизацією. Для видалення сповільнювачів висихання достатньо перед початком роботи прогнати через машину невелику кількість макулатурних аркушів паперу. У процесі друкування друкарськими фарбами, що швидко закріплюються, при зупинці машини на передавальний фарбуючий валик рекомендується наносити невелику кількість антиоксиданту. Ця операція необхідна для усунення вищипування паперу при пуску машини.

АНТОЛОГІЯ (від грец. *Antologia* — збори колярів). Вид колективної збірки, частіше за все поетичних творів.

АПЕКС (*Apex*). Трикутне з'єднання у верхній частині літери (наприклад, «А», «М» та ін.), включаючи засічку.

АПОСТРОФ (від грец. *Apostrophos* — звернений в сторону або назад). Надрядковий розділовий знак у вигляді коми, що вживається для позначення пропуску голосного.

АПАРАТ ВИДАННЯ. Додаткові до основного тексту видання довідково-допоміжні матеріали, що полегшують читачеві користування книгою або забезпечують більш глибоке розуміння її змісту.

АПЛІКАЦІЯ (від лат. *Applicatio* — прикладання). Отримання плоско-випуклого кольорового зображення з одночасною висічкою по контуру малюнка тонкої забарвленої непрозорої полімерної плівки. Застосовується для оформлення рекламних видань.

Рисунок А.13 Аплікація

АПЛІКАЦІЯ НА ПАЛІТУРНІЙ КРИШЦІ. Прикріплення до палітурного матеріалу малюнка, висіченого по контуру з іншого матеріалу, що відрізняється, наприклад, за кольором, фактурою.

АПОСТРОФ (від грец. *apostrophos* — звернений в сторону або назад). Надрядковий розділовий знак у вигляді коми на верхню лінію, що вживається для позначення пропуску голосного. Використовується також у алфавітах різних мов як розділовий знак, як одиночна лапка, у фонетичній транскрипції — як знак палаталізації, як знак гортанної змички (твердого приступу) і ін. .

АПРОШ (*Character Fit, Fit*) (від фр. *Approche* — підхід, наближення). Пробіл між літерами (знаками) у типографічному наборі.

АРАБСЬКІ ЦИФРИ (*Arabic Numerals*). Перенесено в Європу арабами в XIII ст. Набули широкого поширення із другої половини XV ст. По зображенню поділяються на **Oldstyle** і **Lining**.

- **Oldstyle** — цифри старого написання, що мають верхні та нижні виносні елементи. Використовуються при наборі цифрової інформації всередині рядка. Зазвичай включаються в розширений набір знаків шрифту.
- **Lining** — використовуються в таблицях і у всіх інших випадках, коли вони не перебувають серед малих літер. Цифри нового написання, що не мають верхніх і нижніх виносних елементів. Власне, цифри в їх звичному сучасному написанні.

АРМОВАННИЙ ПАПІР, АРМОВАННИЙ КАРТОН (*Reinforced paper (board)*). Папір, картон, зміцнений тканиною або нитками в процесі відливу і пресування у вологому стані, а також шляхом склеювання.

Рисунок А.14 Армований папір

АРХІТЕКТОНІКА КНИГИ (від грец. *architektonike* — будівельне мистецтво). Візуальна, виражена в художньому оформленні видання, логічно-смыслова структура тексту. Архітектоніка властива будь-якому художньому твору, вона виражається в логічній співвідпорядкованості його частин. Архітектоніка книги проявляється насамперед у рубрикації: більш важливе за змістом має бути і більш помітним зорово. У результаті логічна підпорядкованість текстових блоків знаходить ритмічно-просторову форму. Для цього використовуються: **титул, шмуц-титул, спускові смуги, ілюстрації** (заставки, кінцівки та ін), а також титульні і текстові шрифти.

АССЮРЕ (від фр. *assurer* — страхувати) інша назва *Cheque line* — типографська лінійка, яка дає відбиток у вигляді кількох тонких паралельних або хвилястих ліній, застосовується головним чином при друкуванні чеків, квитанцій і т.п. для запобігання від підробки вписаної від руки (в межах цього відбитка) суми.

АСТЕРІСК (від грец. *Asteriskos* — зірочка). типографський знак у вигляді невеликої, звичайно п'яти- або шестикутної зірочки (*), розташованої в рядку або піднятої над рядком. За допомогою астеріска позначають виноску або примітку. Три астеріски, розташовані в ряд або утворюють трикутник, використовуються для розділення віршів або частин твору. Зірочками може замінюватись (цілком або частково) неназване ім'я (наприклад, у посвяченні віршів або недодруковане слово.

АТЛАС. Термін «атлас» запровадив картограф Герард Меркатор на честь Атласа — міфічного короля Лівії, що виготовив небесний глобус. Цей термін має два значення:

- Систематичне зібрання карт, часто з пояснювальним текстом.
- Назва спеціальних альбомів з наочними зображеннями.

АТЛАС КОЛЬОРІВ. Систематизований комплект (набір) різноманітних зразків — кольорових

еталонів. Призначений для визначення (специфікації, аналізу) відтінків кольору предметів за допомогою візуального порівняння їх з еталонними кольорами з атласу в умовах однакового освітлення.

Рисунок А.15 Атлас кольорів Pantone

Оцінка кольору предмета зводиться до підбору в атласі близького до нього за кольором зразка. Атлас кольорів використовується при колірній корекції і при виборі кольору для фону (п'ята фарба) при підготовці видання до друку. Спочатку зразки кольорів використовувалися у вигляді найпростіших шкал (так звана «Шкала кольорів»), проте у міру збільшення кількості зразків кольору все більш необхідним було створення великих атласів кольору. Такі атласи з'явилися в XX столітті.

АТРИБУЦІЯ (від лат. *Attributio* — визначення). Встановлення авторської приналежності анонімного твору або в разі літературної містифікації.

АФІША. Одностороннє листове видання рекламного змісту, зазвичай великоформатне, яке повідомляє про публічний захід і призначене для розклеювання.

АХРОМАТИЧНА ГАМА. Всі градації сірого кольору — від білого до чорного.

Рисунок А.16 Ахроматична гама

АХРОМАТИЧНИЙ СИНТЕЗ. Автотипний синтез кольорового зображення, при якому тони, що містять ахроматичну складову (від білого до чорного), синтезуються чорною фарбою.

АЦЕТИЛОВАНІЙ ПАПІР (*Acetylated paper*). Папір, що зазнав часткового ацетилювання з метою подання йому підвищеної гідрофобності і термостійкості.

ББ

Б

БАБАШКА (*Quotation quad, Hollow quad*).

Пробільний матеріал довжиною 48 пунктів, кеглем 24, 36 і 58 пунктів. Бабашки використовуються при виготовленні набірних друкарських форм високого друку для утворення пробільних ділянок.

БАЗОВИЙ КЕГЛЬ:

- Розмір, в якому шрифт зберігається на шрифтоносії.
- вживається при проектуванні малюнка шрифту. У СРСР в епоху металевого набору і фотонабору малюнки текстових шрифтів розроблялися в базових кеглях 10 і 6 пунктів у 20-кратному збільшенні. Малюнки заголовних шрифтів розроблялися в базових кеглях 24 чи 36 пунктів у 10-кратному збільшенні. Решта кеглі шрифту, що називалась похідними, отримувалися шляхом збільшення або зменшення малюнків базового кегля на відповідний коефіцієнт. Цифрові шрифти зараз проектується у базовому кеглі 28 пунктів.

БАКТЕРИЦИДНИЙ ПАПІР (*Antiseptic paper*).

Біоцидний папір, що містить бактерицидні речовини, що вживається для лікування ран і для розливу продуктів з метою запобігання їх від зараження бактеріями.

БАЛАНС «ВОДА-ФАРБА». Рівноважне співвідношення між кількостями друкарської фарби і зволожуючого розчину (див. спосіб плоского друку), яке забезпечує оптимальну якість відбитка. Баланс залежить від швидкості роботи машини, її конструкції, вологості і температури повітря в цеху, структури і властивостей друкарської фарби, характеристики друкованої форми, складу і способу нанесення зволожуючого розчину і фарби, властивостей матеріалу, що задруковується.

БАЛАНС «ПО СІРОМУ». Нормоване співвідношення розмірів растрових елементів на трьох кольороподілених растрових фотоформах. Воно дозволяє отримати на відтисненні нейтрально-сірий тон із триадних друкарських фарб при нормалізованому процесі друкування (дотриманні норм подачі фарб, балансу «вода-фарба», тиску тощо).

БАНДЕРОЛЬ (від фр. *bande* — смужка та *role* — згорток). Манжетка, або склеєна у вигляді кільця смужка паперу, що надівається на видання.

БАРАБАНИЙ СКАНЕР. Сканер, в якому оригінал встановлюється на зовнішній поверхні циліндра, що обертається. Основна перевага цих сканерів перед площинними (планшетними) — висока швидкість сканування і універсальність (скануван-

Рисунок Б.1 Барабанный сканер

ня зображень, виготовлених як на прозорій, так і на непрозорій основі).

БАРБА. Дефект у вигляді щербин в штрихах на кліше або штампі (слід різця або фрези при гравірування).

БАСМИ (від тюрк. *Басма* — відбиток). Металеві штампи невеликого розміру, що застосовувалися для ручного тиснення орнаментальних візерунків на палітурках.

Рисунок Б.2 Басми

БАСТАРДА (від нім. *bastard* — побічний, змішаний). Рукописний різновид готичних шрифтів. Поширилася в у XIV. як форма канцелярського письма. Близький до зображенню до курсиву. Проміжний між текстурою і Ротундою формами готичного письма, що називалися у Франції бастарда, а в

Німеччині Швабахер (**Швабський письмо**), відомі з XV ст. Часто це більш скорописне письмо, ніж текстурата і Ротунда. Рядкові відносно широкі, з дрібним очком і вираженим подвійним зломом, з великою кількістю круглих форм. Прописні зазвичай мають широкі і відносно прості за формою, з великою кількістю круглих елементів.

БАТИРЩИК. Один з робітників, що обслуговували ручний друкарський верстат. Батирщик готував друкарську фарбу, розтираючи її мацями на полірованій кам'яній плиті, наносив фарбу на друкарську форму. Працював разом з теродорщиком.

БЕРНСЬКА КОНВЕНЦІЯ. Конвенція про охорону літературних і художніх творів, підписана в 1886 році в Берні, є найбільшою міжнародною угодою в галузі авторського права. Країни, що входять до Бернської конвенції, утворюють **Бернський Союз**, який знаходиться під управлінням **Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ)**. Україна приєдналася до Бернської конвенції в 1995 році.

БЕЗКОНТАКТНИЙ ДРУК. Спосіб отримання зображення, при якому друкування здійснюється без натиску (тиску на папір). В основі безконтактної друку лежить перенесення фарби з друкованої форми на папір за допомогою електростатичного та / або електромагнітного полів.

БЕЗФАРБНЕ ТИСНЕННЯ. Процес отримання рельєфних зображень шляхом деформування паперу (картону) під впливом тиску і нагрівання.

БЕЗШВЕЙНЕ КЛЕЙОВЕ СКРІПЛЕННЯ. Скріплення листів або зошитів в книжковий блок клеєм або механічними засобами: замками, затискачами, гвинтами і т.п., тобто без застосування процесів шиття ниткою або дротом.

БЕСТСЕЛЕР (від англ. *Best* — кращий і *seller* — ходовий товар). Книга, яка має найбільший комерційний успіх і визнання читацької аудиторії протягом певного проміжку часу.

БІБЛІОГРАФІЧНА ІНФОРМАЦІЯ. Система відомостей про документи, що створюється в цілях їх пошуку.

БІБЛІОГРАФІЯ. Спочатку відповідало лінгвістичному змісту складових його частин: *biblion* — книга і *grapho* — пишу, тобто книгописання або переписування книг. В даний час головне завдання бібліографії — облік і реєстрація нових і раніше виданих документів з метою сприяння професійній, науковій та виробничій діяльності, освіти, вихованню і ін.

БІБЛІОЛАТРІЯ (від грец. *biblion* — книга і *latreia* — шанування, культ). Марновірне схилання перед книгою, пристрасть до книг, доведена до крайнього ступеня.

БІБЛІОЛІТ (від грец. *Biblion* — книга і *lithos* — камінь). Рідко вживаний термін, що позначає скам'янілу книгу, яка пролежала багато років у землі, лаві і т.д.

БІБЛІОЛОГІЯ (від гр. *Biblion* — книга і *logos* — слово, вчення). Термін для позначення комплексної науки про книгу. В даний час замінений на термін «**книгознавство**».

БІБЛІОМАН (від грец. *Biblion* — книга і *mania* — безумство). Тип збирача книг, який у своєму захопленні переступає межу розумного ставлення до мети та змісту збирання.

БІБЛІОТЕКА (від грец. *Biblion* — книга і *theke* — сховище):

- Установа, що організує збір, зберігання, користування друкованими творами.
- Особисте зібрання друкованих творів.

БІБЛІОФІЛІЯ (від грец. *Biblion* — книга і *philia* — любов). Любов до книги і збирання рідкісних і цінних видань.

БІБЛЬДРУК. Спеціальний сорт тонкої друкарського паперу.

БІГ. Рубчики на картоні або обкладинковому папері, завдяки якому палітурна кришка легше розкривається, а папір легше згинається (наприклад, у буклетах).

БІГОВКА (від нім. *Biegen* — гнути, згинати). Попереднє нанесення на матеріал ліній згинів за допомогою тупих дискових ножів або планками в бігувальних машинах, які вдавлюють і ущільнюють матеріал з частковим руйнуванням зв'язків у волокнистих матеріалах. Здійснюється на спеціальних машинах. Від фальцювання відрізняється дещо іншою (більш яскраво вираженою) лінією згину, а також можливістю здійснення даного процесу на більш щільних матеріалах. Біговка необхідна для здійснення якісних згинів готової поліграфічної продукції.

Рисуюнок Б.3 Бігувальна машина

БІКАМЕРАЛЬНИЙ АЛФАВИТ (*Bicameral*). Алфавіт, що об'єднує два варіанти алфавітних знаків. Наприклад, кирилиця, яку ви читаете (а також

латиниця і грецький), складається з великих і малих літер. В **унікамеральних** алфавітах (наприклад, в арабському або єврейському) немає малих і великих.

БІЛИЗНА (*Whiteness*). Комплексна властивість візуального відчуття, що характеризує ступінь наближення предмета до білого за силою його підвищеної яскравості, високої розсіювальної здатності та мінімального колірної відтінку.

БІЛИЗНА ПАПЕРУ. Оптична властивість паперу, що залежить від складу паперової маси (вміст білена целюлоза, деревна маса, фарбники, наповнювачі і інші компоненти).

БІЛИЛО. Білий неорганічний наповнювач друкарських фарб, приготований з білих пігментів або кольорових лаків і регулюючий інтенсивність кольору і друковано-технологічні властивості поліграфічних фарб. Білила випускаються прозорими або покривними і використовуються як допоміжні речовини при коригуванні властивостей друкарських фарб: вони знижують інтенсивність їх кольору і покращують друковані властивості.

БІНАР. Див. *Бінарний колір*.

БІНАРНИЙ КОЛІР. Новий колір, одержуваний на відбитку при друкуванні двома фарбами різних кольорів. Наприклад, всі відтінки зеленого кольору можна отримати на відтисненні при накладанні в процесі друкування блакитної і жовтої фарб у різних співвідношеннях.

БІОСТІЙКИЙ КАРТОН (*Insecticide paperboard*). Картон, призначений для пакувальних і будівельних цілей, що містить антисептичні речовини, що додають йому стійкість до дії мікроорганізмів.

БІОЦИДНИЙ ПАПІР (*Biocide paper*). Збірна назва для паперів, що містять біоцидні речовини і мають здатність вбивати бактерії (**бактероцидний папір**), плісняві гриби (**фунгіцидний папір**) і комах (**інсектицидний папір**).

БІТУМОВАНИЙ ПАПІР (*Bituminized paper*). Папір, просочений розплавленим бітумом. Застосовується для виготовлення мішків, захисних покривів кабелів, а також в якості пакувального і водозахисного матеріалу.

БЛАНК. Паперовий аркуш, переважно формату А4 і меншого, що містить елементи фірмового стилю або інформацію постійного характеру (накладні, акти і т.п.); призначений для подальшого заповнення.

БЛАНКИ САМОКОПІЮЮЧІ. Кілька аркушів паперу, виготовлених зі спеціального самокопіювального паперу і скріплені з одного боку за допомогою спеціального клею, що дозволяє достатньо легко розділяти аркуші після заповнення.

БЛІК. Найсвітліші ділянки на зображенні, що утворюються в процесі фотозйомки від джерел світла. Наприклад, при нічній зйомці — ліхтарі, лампи, фари і інші джерела світла, а також дзеркальні поверхні, краплі, скляний і срібний посуд, дорожочіні камені, поверхні води. У місцях відблисків немає помітних деталей.

БЛІНТ. Див. *Блінтове тиснення*.

БЛІНТОВЕ ТИСНЕННЯ (від нім. *Blin* — сліпий). Одержання на палітурній кришці безкольорового плоско-поглибленого зображення шляхом вдавлювання у неї нагрітого (до 90-120°C) металевого штампку.

БЛОКОБРОБЛЮЮЧИЙ АГРЕГАТ. Машина, що складається з пов'язаних модулів, що виконують операції з обробки книжкового блоку (обтиск, проклейку, обрізку, шиття та ін.).

БЛОКОВА ВЕРСТКА. Виконання елементів верстки в підкреслено прямокутній формі.

БЛОКОВИЙ НАБІР. Прийом і принцип, згідно з яким колонці або окремі групи рядків надається підкреслено прямокутний абрис.

БОБІНА. Котушка з намотаною на неї стрічкою технічної тканини, марлі, паперу або іншого матеріалу, ширина якої визначається розміром деталі, що виготовляється видання, наприклад палітурної кришки.

БОКОВЕ ЗВИСАННЯ, КЕРН (*Kern*). У ручному металевому наборі — частина знаку, що заходить у внутрішній простір іншого знаку. Особливо часто застосовувалося в курсиві для додання набору правильного ритму.

Рисунок Б.4 Бокове звисання

БОВОУШІ. Бічні винесення, тобто заголовки та примітки на полях або в тексті біля краю поля смуги або стовпця.

БОРГЕС (*Borgis, Bourgeois*). Шрифт, кегль якого дорівнює 9 пунктів (3,38 мм). Застосовується в основному для набору тексту газет, книг, журналів.

БОРДЮР (*Border*) (від фр. *bordure* — край). Оздоблення у вигляді смуги (облямівки), часто візерункової, складеної з окремих елементів (**папортів**). Застосовується в акциденції.

БРАЙЛІВСЬКИЙ ДРУК Безкольорове тиснення на зволоженому папері опуклого точкового тексту при виданні книг для сліпих.

БРАЙЛЯ ШРИФТ (*Braille type*). Рельєфно-крапковий шрифт для читання сліпими, літери, цифри та інші знаки якого складаються з різних комбінацій рельєфних точок, помітних на дотик.

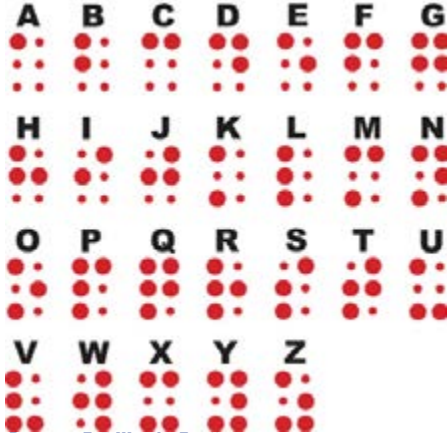

Рисунок Б.5 Шрифт Брайля

БРЕВЕ (лат. *breve* — короткий). Діакритичний знак у вигляді дуги з напливом в центрі над буквою (наприклад, «ä»).

БРЕВЕ КИРИЛИЧНЕ (кирилиця BREVE). Знак стислості. Діакритичний знак у вигляді дуги. На відміну від латинського бреве, як правило, має потовщення на кінцях дуги, а не в середині. У антиквентних шрифтах ці потовщення перетворюються на каплевидні закінчення. Застосовується над «Й» в білоруській, російській і українській мовах і над Ў в білоруській мові.

БРІЛЛІАНТ (від фр. *brillant* — блискучий) (*Brilliant, Four-to-pica, Excelsior*). шрифт, кегль якого дорівнює 3 пункти (~ 1,05 мм в англо-американські системи; ~ 1,13 мм у системі Дідо). Найменший з шрифтів. Призначений для набору тексту в книгах-малятках, а також суперіндексів (індексів до індексів) у формулах.

БРОНЗУВАННЯ. Нанесення на свіжовіддрукований відбиток тонкого шару бронзової або алюмінієвої пудри для додання зображенню виду золотого або срібного покриття. Відбитки роблять на гладкій каландрованому або висококаландрованому папері липкою швидковисихаючою фарбою жовтого чи синьо-сірого кольору.

БРОНЗОВА ДРУКАРСЬКА ФАРБА. Суміш металевого порошку бронзи і зв'язуючої речовини. Бронзові фарби в процесі друкування мають схильність до емульгування із зволожуючим розчи-

ном. Для запобігання цьому рекомендується вести друкування з мінімальною подачею зволожуючого розчину і з дотриманням регламентованої виробником друкарської фарби величини рН (величина рН повинна бути в межах 5,6-7,0).

БРОШУРА (від фр. *Brochure* — зшивати). Неперіодичне текстове книжкове видання мало-го об'єму (понад 4, але не більше 48 сторінок, з'єднаних між собою за допомогою шиття скріпкою або ниткою) в м'якій обкладинці.

БРОШУРУВАТИ (фр. *brocher*) — фальцювати, комплектувати, скріплювати надруковані аркуші, вставляти їх в обкладинку, обрізати і т. д., щоб отримати готову брошуру чи книжковий блок.

БРОШУРУВАЛЬНО-ПАЛІТУРНІ ПРОЦЕСИ. Завершуючі поліграфічне виробництво процеси, що призводять до отримання з віддрукованих листів зошитів, видань, брошур, журналів або книг в обкладинці або палітурці. Включають фальцювання, підбір, шиття, або безшвейне скріплення книжково — журнальних зошитів, криті обкладинкою та ін.

Рисунок Б.6 Брошуровально-палітурний цех

БРУСКОВІ ШРИФТИ (*Slab Serif*). Збірна назва шрифтів с потужними зарубками прямокутної форми без заокруглень або з невеликим округленням у місцях приєднання до основних штрихів, мають малий контраст між основними і сполучними штрихами або повна відсутність контрасту, велике очко рядкових знаків. Перші подібні шрифти з'явилися в Англії на початку XIX ст. У відповідності з формою овалів і зарубок, наявністю або відсутністю контрасту і ступенем різноширинності брускові шрифти діляться на підгрупи **Єгипетських, Геометричних, гуманістичних брускових шрифтів і брускових шрифтів типу Кларендон**. Крім того, до цієї групи також іноді відносять брускові шрифти із зворотним контрастом (**Італійські**).

Brick quiz whangs jumpy veldt fox!
Brick quiz whangs jumpy veldt fox!

Рисунок Б.7 Приклади брускових шрифтів

БУКВА (*Character, Letter*). Графічний знак, який сам по собі або в поєднанні з іншими знаками використовується для позначення при письмі звуків, фонем і їх типових послідовностей.

БУКВИЦЯ (*Initial cap*). Укрупнена перша літера початкового слова книги, глави, розділу, що поміщається на початку тексту книги, глави, частини або абзацу. Часто — мальована, декорована. За положенням щодо тексту розрізняють **стоячий ініціал** (**Raised cap, Stick-up cap, Elevated cap**) і **втоплений ініціал** (**Drop cap**), а також **виступаючий на полі**. Лінія шрифту стоячого ініціалу повинна бути вирівняна по лінії шрифту першого рядка. Верхня частина втопленого ініціала, як правило, вирівнюється по верхній лінії першого рядка, а його лінія шрифту повинна відповідати лінії шрифту одного з наступних рядків. Наступні після ініціала літери першого слова, декількох слів або всього рядка зазвичай набираються великими або капітеллю. В українській рукописній та стародрувій традиції декоративний ініціал називається **Буквиця**.

БУКВОВІДЛИВНА НАБІРНА МАШИНА «МОНОТАЙП» (*Monotype*). Набірна машина, винайдена в 1893 р. Толбертом Ленстоном, яка відливала окремі літери та пробіли і збирала з них цілі смуги набору для високого друку, слідуючи інструкціям на перфострічці. У Росії називалася «монотип». Завдяки зручності коректури застосовувалася для набору складних видів тексту, наприклад, наукових.

БУК-ДИЗАЙН (від англ. *Book design*). Проектування художньо-предметної форми книги з максимально можливим врахуванням матеріально-поліграфічних засобів втілення задуму; різновид індустріального дизайну.

БУКЛЕТ (від англ. *Booklet* — книжечка). Не-періодичне листове видання, надруковане з обох сторін аркуша й сфальцьовані будь-яким способом в два і більше згини.

Рисунок Б.8 Приклади буклетів

БУЛІТ (*Bullit*). Жирна крапка приблизно посередині кегельного майданчика. Застосовується для виділення окремих пунктів у перерахування та списках, в табличному наборі і т.д.

БУМВІНІЛ. Міцний водостійкий палітурний матеріал на паперовій основі з забарвленим полівинілхлоридним покриттям різного кольору, з тисненням або без нього. Бумвініл марки А (80 г/м²) призначений для критих палітурних кришок; марки Б (200 г/м²) — для виготовлення кришок з однієї заготовки.

Рисунок Б.9 Обкладинка із бумвінілу

БУМІЗИ (*Moulded pulp products, paper pulp castings*). Літі вироби з паперової маси.

БУСТРОФЕДОН (від гр. *bus* — бик і *strephe* — повертаю). Спосіб письма, при якому перший рядок пишеться справа наліво, другий — зліва направо, третій — знову справа наліво і т.д.

БЮЛЕТЕНЬ (від фр. *bulletin* — записка, листок). Оперативне періодичне або продовжуване видання, що містить збори офіційних матеріалів наукового, довідкового і / або рекламного характеру.

Рисунок Б.10 Бюлетень наукових праць